

zott, aki az amatőrizmus és professzionizmus mondvascinált ellentétét vitatva, két csoportba sorolta az amatőröket. Az amatőrizmus első fajtája a színházzeregetből táplálkozik. Résztvevői szenvedélyesen szeretik a színházat, ugyanakkor civil életükben más területen keresik a boldogulást, s számukra a színház, a színház olyan játék, amely önmaguk kifejezését és - nem a színház, hanem - a *közönség* megváltoztatását szolgálja. Az amatőrök másik csoportja viszont oppozícióban van a hivatásos színházzal. Ide tartoznak azok a fiatalok, akik okkal vagy ok nélkül, de nem kerültek be a főiskolára, és az amatőr mozgalmat voltaképpen a színházhoz, a színházi szakmához vezető kerülménynek tekintik. Természete-sen nem is alaptalanul, mert tapasztalatok sora bizonyítja, hogy a legtehetségesebbek már el is indultak ezen az úton.

Recept helyett tennivalók

Egybecsengő és egymásnak ellentmondó vélemények, tapasztalatok cseréjéről, ha mégoly termékeny is a vita, természetesen nem születhetnek receptek. Sehol sem, de legkevésbé a színház területén. De három szempontból mégis tanulságosnak tekinthető ez a budapesti nemzetközi konferencia. Elsősorban mert az eddignél erősebb reflektorfénybe állította az ifjú közönség megnyerésének problémáját. Mert hiába tetszetősek a Marton Andre által idézett számadatok, amely szerint az elmúlt év 4,6 millió szín-házlátogatójából 1,2 millió 18 éven aluli, hiába ível felfelé a gyermek- és ifjúsági előadások számbeli látogatottsági grafikonja - a probléma, az ifjú közönség eltávolodása a színházról nemzetközi szinten is, nálunk is komoly gond. Aki ma Magyarországon rendszeres színház-látogató, akár szülő, akár kritikus, pontosan tudja, hogy egyelőre csak a Bábszínház az, amely Budapesten helyzete, feladata magaslatán szolgálja a gyerekközönség színházi nevelését. (És igaza volt Szilágyi Dezső igazgatónak, aki tiltakozott az ellen, hogy a didaktikus módszereket kárhózzatva, kiiktassuk a nevelést a színház feladatai közül, s lemondjunk pedagógiai küldetéséről. Hiszen az a színházi szakember, aki erről lemond, az lemond munkája hatékonyságáról is!) A Bábszínházban a meseműsoroktól a klasszikusokig, a felnőttek gyönyörűségét is szolgáló Brittentől Bartókiig, vagy Kodály Hártyáig - egyenes út vezet. Bár az élő színház, a nagy színház is ilyen egyenletesen magas szinten kínálna a né-

zőknek az életkoruknak megfelelő színházi élményt! Az igazság az, hogy ma a klasszikus regények divatos színházi adaptációja például inkább csak kiegészítés a magyarorákhöz. Élmény helyett mankót kínál a diákoknak, s képregénybe oldva, színházi ostyába csomagolva nyújtja át nekik a kötelező olvasmányok nehezebben megszerezhető, ám elengedhetetlen tanulságát. És ezzel nemcsak a művek hatókörét szűkíti, de a maga holnapi közönségét is elkényezteti. Mert valljuk be őszintén, aligha hihető, hogy a már fiatalon mankóhoz szoktatott néző később maga kapaszkodik fel a katarzist nyújtó shakespeare-i csúcsokra. . . Igaz, az Ifjú Nézők Színházának még most kell kialakítania a maga közönségét, de ez is csak a fiatal nézők életkori sajátosságainak és felnőtt igényeinek együttes szám-bavételével történhet meg. Kétségtelen, hogy van, lehet az ifjúság színházának ismeretterjesztő-népművelő funkciója is. De az ismeretek fáradtságosabb megszerzését helyettesítő, nézőtéri ismeretszerzés nemcsak hogy nem eszményi pedagógiai módszer, de valójában nem is igazi - teljes értékű - színház. És erről azért is beszélünk kell, mert napjainkban *csak* a világot felfedező, a nézőt önmagára eszméltető, katarikus színház élménye az, amit semmilyen más eszköz, fórum nem pótolhat. Amelyet nem szoríthat ki a modern kultúra világából sem a film, sem a televízió. Napjainkban a statisztikák és a nézőtéri tapasztalatok is azt bizonyítják, hogy a pusztán informáló, gyönyörködhető színház nem vonzza igazán az ifjúságot. Ezt legfeljebb elfogadja - főként, ha tálcán, kedvezményesen, kollektíven kínálják a jegyet - de egyénileg semmiféle erőfeszítést nem tesz érte. Márpedig a gyermekszínház is, s az ifjúsági kedvezmények rendszere is - mind-kettőre igazán nagy szükség volt! - éppen azért szolgálja a fiatalok kulturálódását, hogy hozzászoktatja őket a színházhoz. Vannak azonban később levethető időleges szokások, s vannak - élet-szükségletek! Az ifjúság színházi nevelésével, színházra szoktatásával pedig azt kellene elérnünk, hogy az iskolapadból kikerülő felnőtt fiatalok és fiatal felnőttek megmaradjanak, gyökeret verjenek a nézőtérben.

A budapesti konferencia második tanulsága - véleményem szerint - pedagógiai és szociológiai vonatkozású. És arra figyelmeztet, hogy a színházra nevelés módszerének nem lévén Kodály Zoltánja, a művészet és a pedagógia terü-

tén dolgozóknak maguknak kell kikísérletezni és kidolgozni az optimális formákat, eszközöket. A nálunk is gyorsan bontakozó, fejlődő olvasásszociológia példájára valószínűleg érdemes és lehetséges volna a közönség elvárásainak, a színház társadalmi hatásának, hatásmechanizmusának és kisugárzási körének szervezett vizsgálata is.

Végül - amatőrök bevonásával vagy anélkül - ideje az eddignél nagyobb teret engedni a fiatalok életérzését kifejező, problémáikat élesen exponáló színházi kísérleteknek. Hogy megfiatalodjanak - ne csak a színházi műhelyek, de a bérlők is.

Színház és ifjúság

Beszélgetés Peter James-szel és Jean Darcante-tal

A londoni Young Vic színház igazgatója egyben a Nemzetközi Színházi Intézet, az ITI ifjúsági tagozata szervező bizottságának megbízott elnöke is.

Az UNESCO színházi tagszervezete, az ITI 1971-ben határozta el ifjúsági bizottságának felállítását. Sikertült-e azóta megtalálni azokat a „csatornákat”, melyeken kapcsolat létesíthető az ifjúság mai eszményei és a színház mondanivalója között?

- Az ITI londoni kongresszusa fejezte ki először a színházi világ érdeklődését az új tendenciák iránt. A kongresszus engem bízott meg azzal, hogy az ifjúság színházával foglalkozó első előkészítő kollokviumon elnököljek.

- Mostani találkozómon hamar kiderült, hogy ahányan vagyunk, annyiféleképpen értjük „a fiatalok színháza” kifejezést. Ezt a fogalmat nem sikerült egységesítenünk. A budapesti összejövetelen elhatároztuk, hogy 1973 nyarán, moszkvai találkozómon során a munkát a fogalmak tisztázására összpontosítjuk.

- Az ITI-konferenciák visszatérő betegsége, hogy a küldöttek felállnak és hosszan, részletesen fejtegetik hazájuk színházi életének problémáit. Ezért mi arra kértük a különböző országok küldötteit, írják le, milyen formában működik náluk a fiatalok színháza. A hollandok ezt a munkát elsőnek végezték el. Buda-pestre már nyomtatott anyaggal érkeztek. Ez az anyag bizonyos mértékig minta-

ként szolgál az ITI-tagállamoknak. A moszkvai ülésig szeretnénk, ha minden ország benyújtaná jelentését, melyből megismerhetnénk az ifjúság színházi tevékenységét az egyes országokban. Ezekből a tanulmányokból az előkészítő bizottság majd a közös problémákat kiemeli, és a moszkvai ülészakon vitára bocsátja.

– Le kell döntenünk a nyelvi korlátokat. Most nem arra gondolok, hogy tolmácsok segítségével értsük meg egymás mondatait, mert ez nem elég. Hiába értem, hogy egy másik ország küldötte a fiatalok színházáról beszél, ha nem tudom, mit ért ezen.

– Nem valószínű persze, hogy közös meghatározásokhoz juthatunk, és erre nincs is szükség. Nem kell felszámolni az egyes országok közötti értékes különbségeket. Arra van szükség, hogy megértsük egymást, pontosan lássuk ezeket a különbségeket.

– Tehát nem „az egy igaz színházat keressük”, arra sem törekszünk, hogy színházaink jobban hasonlítsanak egymásra, csak szeretnénk tanulni egymás sajátosságaiából.

– Még csak másfél éve dolgozom az ITI-ben, „új fiúnak” számítok tehát, de elmondhatom, hogy az eltelt rövid idő legnagyobb nyereségének a magam számára azt tartom, hogy megismerhettem azokat az embereket, akik más országokban hasonló dologgal foglalkoznak. El tudtunk beszélgetni egy-egy színházi előadás után, kicserélhettük véleményünket, nézeteinket. Sokkal könnyebben megy az ilyesmi kötetlen formában, mint az ülés-teremben.

– Még nem tudtuk megtalálni a mód-ját, hogy a formális összejöveteleket is hasznossá, tanulságossá tegyük. Az értékes munkát inkább a fehér asztal mellett sikerült elvégezni, annak ellenére, hogy az ember csak pár szót tudott kollégája, beszélgető partnere nyelvében. A közvetlen kapcsolat, a kommunikáció mégis többet ért.

– Nagyon fontos lenne, hogy összefüggéseink színhelyének életét, színházi munkáját minél jobban megismerhessük, hogy a delegációk számára mindaz elérhető legyen, ami az adott városban folyik. Az ilyen élmények azonnali vitatémát is szolgáltatnak, és a hivatalos értekezlet sem süllyed az általánosságok színvonalára, nem elvontan beszél mondjuk a fiatalok és a klasszikus színház kapcsolatáról, nem olyasmik hangzanak el, amiket már sokszor hallhattunk.

- Mi a véleménye a hivatásos és az amatőr színházzal kapcsolatáról a fiatalok színházában? Más országokban is tapasztalható az a feszültség, amely itt, az ülés-teremben is érezhető volt? Hogyan működhetne együtt a kétféle színház?

– Az a kifejezés, hogy „amatőr” és „hivatásos” megint csak olyasmi, amit országonként másképp használnak. Angliában is feszült a viszony a kétféle színház között, de van feszültség a fiatal hivatásosok és idős hivatásosok között is.

– A fiatalok szembenállása persze nem mai keletű dolog, ezt jól tudjuk. A fiatalok szeretnék bejutni a hivatalos intézményekbe, és hatást gyakorolni országuk életére. Nyilvánvaló, hogy nem szabad őket kívülrekeszteni. Az ITI-nek ez a bizottsága ebben a kérdésben határozottan elkötelezett. Szeretnénk minél több fiatallal kapcsolatot teremteni, függetlenül attól, hogy hivatásos művészek, színházbarátok vagy amatőrök. Szeretnénk, ha a fiatalok éreznék, hogy a bizottság számít minden ország ifjúságának a véleményére.

– Gyakran előfordul, nemcsak színházi tanácskozásokon, hanem tudományos konferenciák alkalmával és más esetekben is, hogy a fiatalok úgy érzik: ró-luk döntenek - nélkülük. Mikroszkóp alá helyezik az ifjúságot, és úgy teszik vizsgálat tárgyává, hogy a véleményét meg sem kérdezik.

- Milyenek az angol fiatalok színházai?

– A fiatalok londoni kísérleti színházai az establishmenttel, a fennálló renddel szemben ellenzékiek. A színházat olyan fórumnak tekintik, amelyről kifejezhetik szembenállásukat. Ez a szembenállás lehet enyhe, humoros formájú, de lehet heves és erőszakos is. A londoni ITI-kongresszus résztvevői láthatták a Pip Simmons társulatot, mely erőszakosan bevonja a közönséget az előadásba. Az egyik jelenetben például a színész elrendelt, de kényszerítették is a nézőt az engedelmességre. Kegyetlen szatíra volt ez az amerikai rendőrség brutalitásáról.

– Nálunk a fiatalok számára a túlságosan nyílt, tanító jellegű mondanivaló mindaddig nem zavaró, amíg kormányellenes, ellenzéki. De azonnal tiltakozóknak, ha hasonló módon hivatalos nézeteket hallanának a színpadról. Sok tehát az „instruktív” mondanivalójú előadás, de ezekben mindig a hivatalostól eltérő vélemények kapnak hangot.

– Mondhatnánk persze világirodalmi rangú műveket is, melyeknek „instruk-

tív” volta nyilvánvaló, és ez mégsem rontja le hatásukat a fiatalok előtt.

– A mi színházunk, a Young Vic a Nemzeti Színház ifjúsági tagozata. Érdeklődésének középpontjában a színházi formák állnak. Hallatlanul izgalmasnak találjuk például az utcaszínházak munkáját - és itt elsősorban az amerikai példákra gondolok. Az utcaszínházak függetlenül attól, hogy politikai színházak-e vagy sem - újfajta kapcsolatot teremtenek a színész és közönsége között. Olyan en: bereknek játszanak, akik nem azért nézik őket, mert látni akarták az előadást, hanem azért, mert éppen arra jártak. Készvételük teljesen véletlenszerű.

– Érdekel bennünket a politikai színház. Az a fajta is, amelyet mostanában Kubában vagy Kínában láthat az ember, vagyis az „agitprop színház”, amelynek csupán propagandacélja van. Mindenekelőtt a forma foglalkoztat, tehát a kínaiaknál maradvány - az, hogy hogyan tudnak olyan előadást kiállítani, amely egyaránt bemutatható a falusi tanácsházban vagy egy nagyvárosi színházban, a játékidő pedig két perc és két óra között szükség szerinti változtatható.

Milyen a Young Vic műsora? Miképpen lehet megfelelni a különféle várakozásoknak? Hogyan lehet egyszerre játszani a konzervatív gondolkodású fiatal nézőknek és szélsőséges avantgarde-hívőknek vagy a baloldali politikai meggyőződésű ifjúságnak?

Mindent egyszerre nem lehet. A vidéki városok repertoárszínházai ezt a lehetetlenséget művelik. Operettől modern drámáig mindent csinálnak. Ez szerintem hiba. Nálunk sorozatban épültek és épülnek a nagy vidéki városok új nagy színházai. Jobban örülnék, ha egy város inkább három kis színházat kapna, ugyanazért a pénzért. Úgy megkülönböztethető profilok jönnének létre, kialakulhatnának azok az alkotó csoportok, amelyeket a közös meggyőződés és a közös célok hoznának létre. Enélkül csak jellegtelen massa a műsor. Évente egy klasszikus, egy avantgarde, egy közepesen modern mai dráma stb.

– A Young Vic közönsége az avantgarde színházat vendégtársulatok előadásában ismerhette meg, miközben a mi társulatunk Angliában vagy külföldön turnézott. A Young Vic saját műsorán szép számmal szerepelnek modern előadások. De ezek mind leírt, irodalmi művek előadásai, ellentétben a mai avantgarde sok színpadi alkotásával, melynek forgatókönyve kollektív munka eredménye, vagy a társulat egyik tagja írta meg.

Előfordult az is, hogy az előadás alapjául egy újságcikk szolgált. Tehát nincs mindig szerző. Ami minket illet, mi írókat játszunk. Beckettet, Pintert s nemzedékük más íróit. És persze Shakespeare-t is.

- A klasszikusok esetében nem az a fontos, hogy eljátsszuk Hamletet, hanem az, hogy hogyan. Talán mondhatom, hogy a Young Vicnek sikerült kidolgoznia a maga sajátos kifejezőmódját. Ez a stílus a fiatalok előtt vonzó. A játék robusztus és energikus, sok a mozgás és az aktivitás. Emiatt sokszor valami el is vész az irodalmi értékekből. De szerencsésebb esetben ez is érvényesül. Mindenesetre, ha valamit fel kell áldozni, akkor inkább az irodalmi szépséget áldozzuk fel a játék kedvéért.

- Nálunk a színpadot három oldalról veszi körül a közönség. A színész tehát a közönség között él, a közönség sorain át jön és távozik. Az előadások légköre teljesen kötetlen, valaki azt is mondhatná, hogy tiszteletlen. A színház épülete nagyon egyszerű. A padló beton, a székek fából vannak, a jegyek olcsók és nem számozottak. A néző 40 pennyért megveszi, és oda ül, ahová akar, illetve ahol hely van. Aki korán jön, mindig a kedvenc helyén ülhet. Igyekeztünk mindent egyszerűvé, világossá tenni. Nálunk a jegyvétel egyszerű, nem úgy, mint a West End színházaiban. Számúztunk minden sznob formalitást. A büfében például csak olyasmit árúsítanak, ami nem kerül többé huszonöt pennynél. Szendvics, Coca-Cola, egy pohár bor. Más nem kapható. Így azok a fiatalok sem érezhetik rosszul magukat, akiknek lapos a pénztárcájuk.

*

A beszélgetést Jean Darcante-tal, az ITI főtákarával folytatjuk. Az ifjúság és a színház kapcsolatát feszegető nemzetközi eszme-csere végefelé joggal vetődik fel a kérdés: ez a jó - és a színház jövője szempontjából fontos - kezdeményezés miért éppen most született? Kapcsolatba hozható-e azzal, hogy az ifjúság néhány éve újra aktívabban hallatja hangját, hogy tevékenyebb a politika, a művészet, a társadalmi élet minden síkján?

- Ha most ilyen behatóan foglalkozunk az ifjúság és a színház kérdéseivel, ez nem az 1968-as franciaországi események valamilyen következménye, és nem is azért van, mert úgy gondoltuk, íme egy divatos téma. A helyzet az, hogy egy adott pillanatban világossá vált a józanul gondolkodó színházi emberek előtt: a

színház területén is szükség van olyan mélyreható, olyan totális változásra, amilyen például lezajlott a festészet területén vagy épp most zajlik a zenében. A színházban viszont, úgy tetszik, alig történt valami; a szürrealista törekvések a háború alatt nagyon csekély nyomot hagytak. És tekintetbe véve a színház sajátos jellegét, struktúráját, nézetem szerint a forradalmat semmiképpen sem hajthatják végre a - ha szabad így mondanom

- hatalmason levő nemzedék tagjai. Ok teljességgel be vannak zárva egy meghatározott strukturális és formai komplexusba, ragaszkodnak a hagyományokhoz - amelyek közül néhány természetesen kitűnő -, és lehetnek bármily tehetségesek, megváltozni már nem fognak; elborzadnak a gondolatra, hogy más színház is lehetséges, mint amelyet ők csinálnak húsz, harminc vagy negyven év óta.

- Az ifjúság és a színház viszonya tehát az ifjúság ügye; tipikusan olyan probléma, amelyet csak a fiatal nemzedék oldhat meg. Mert nemcsak arról van itt szó, hogy a kifejezési módnak kell megváltoznia; arról, sőt, elsősorban arról beszélünk, hogy másképp kell felfogni és látni a dolgokat. És szeretném tisztázni, hogy fiatalokon nem általában az ifjúságot értem, hiszen vannak polgári fiatalok is, akik igencsak ragaszkodnak a papa színházához, és azért járnak színházba, hogy ott végigderüljenek egy mulatságos darabot; nem, itt az ifjúság aktív, cselekvő részéről beszélek. Ebben a körben pedig azt tapasztaljuk, hogy úgyszólván teljes az elfordulás a hagyományos szín-háztól, amely e fiatalok számára semmit nem jelent. Nem beszélék itt Shakespeare. Molière és mások remekműveiről, ez más kérdés; de az úgynevezett modern színház e fiataloknak semmit nem mond; nem ad hangot problémáiknak, semmi köze sem a valóságos, sem az általuk el-képzelt élethez, egyáltalán, semmiféle kontaktusa sincs velük. Ezért azt a szín-házat, amely hozzájuk szól, csak ők teremthetik meg.

- Persze nyilvánvaló: az ilyen testület, mint a mi ifjúsági bizottságunk, nem kérkedhet azzal, hogy ezt a problémát ő találta fel. A kérdéssel már régóta sokan foglalkoznak, de kétségtelen, hogy most a konkrétabb, energikusabb cselekvés mezejére léptünk, és valóban konstruktív lépéseket tervezünk. Mit is tehetünk? Nehéz kérdés, mert nem vagyunk gazdagok, és anyagi eszközeink nem tudnak felőni becsvágyunkhoz. Mindenesetre úgy véljük: a legégetőbb hiányosság az,

hogy a világ különböző tájain működő csoportok, amelyek a kutatás, a színházi kísérletezés lázában égnek, igen kevésbé ismerik egymást, és még kevésbé tudnak kapcsolatot teremteni.

- Tavaly például már sikerült Párizstól negyven kilométerre, vidéken összegyűjteni hét ilyen társulatot - jöttek Svédországból, Olaszországból, Lengyelországból, Angliából, az USA-ból, mindenholnan a mi költségekünkön -, és mikor megjöttek, azt mondtuk nekik: íme, itt együtt élhettek és dolgozhattok, mint egy ifjúsági táborban, fényezés nélkül, de kényelemben; azt csináltok, amit akartok, napirend, megkötöttség nincs. Két-három nehéz, bizonytalan, tétova nap után 2 napi munka következett - lenyűgözően izgalmas közös tevékenység. És mikor aztán e társulatok hazatértek, minden bizonytalansággal sokkal többet tudtak már egymás gondjairól. Úgy érzem, ezt bátran nevezhetem első lépésnek, és ha nem is túl jelentős, mégis arra vall, hogy igazunk van: először is információra, informálódásra van szükség.

- Ma délelőtt például itt, a pesti ülésteremben, a nézők között volt vagy húsz egyetemista. Kértük, ne maradjanak távol, üljenek közénk, használják a fejhallgatót, ha idegen nyelveken folyik a vita. Elbeszélgettünk velük; ők kérdeztek, mi feleltünk, tájékoztattuk őket néhány problémáról. Célunk, hogy a színházban változást kereső fiatalok megismerjék egymást. Ez munkánk első fázisa.

Megemlíteném, hogy 1973 májusára, ismét Franciaországba, újra meghívunk néhány ilyen fiatal kísérleti társulatot, de a találkozó jellege ezúttal változik. Nem zárt helyen dolgoznak majd, hanem találkoznak a környék különféle közönség-retegeivel, diákokkal, munkásokkal stb.

- Néhány perccel ezelőtt beszélgettünk Peter James-szel. Ő említette, hogy az Ön által is szóba hozott információgyűjtés már megkezdődött: a holland ITI-központ kidolgozott egy anyagot a Hollandiában működő különböző típusú ifjúsági színházokról. Következő kérdésem az lenne: amikor majd az ITI valamennyi tagállamától összegyűjtötték az információs anyagot, mit terveznek? Vannak-e olyan távolabbi elképzelések is, melyek most még csak álmaikban léteznek? Gondolnak-e például olyan létesítményre, amilyen a Nemzetek Színháza - a fiatalság számára?

- Helyesen mondotta: álmaink vannak. Eddig ugyanis voltak már afféle kisebb kísérleti színházi fesztiválok, de az eredmények általában nem voltak kielégí-

tők, mert a közönséget brutálisan szembesítették merőben új munkamódszerekkel, számára erőszakosnak, szertelennek, kissé primitívnek tűnő vagy érthetetlen művészeti jelenségekkel. Ezért szilárd hitünk, hogy nemcsak azokat kell informálni, akik a színházban dolgoznak, hanem a nézőket is. Terveink között szerepel hát, hogy kezdetben földrajzi egységenként összegyűjtünk néhány színvonalas kísérleti társulatot, és velük rendezzünk valamiféle fesztivált, noha ezt a szót nem szeretem, mert az embernek rögtön üzleties rendezvények jutnak róla az eszébe; nos, az a fesztivál, amelyre mi gondolunk, mindenesetre egészen más lenne. Valamilyen általános irányvonal jellemezné; képviselné például az avantgarde egy meghatározott irányzatát (ámbar az avantgarde szót se nagyon szeretem, de hiába, nem találok rá jobb kifejezést). A közönséget azonban előre tájékoztatnánk; értesülhetne a kísérletek jellegéről, indokáról, létjogosultságáról. Az elkövetkező öt-hat évben három-négy ilyen nagy kísérleti konfrontációt tervezünk, de persze jó előre le akarjuk szögezni: ezek után sem hisszük, hogy végleges megoldásokat találunk majd. Mert épp itt a veszély: ha a felkészületlen néző lát egy kísérleti produkciót, rögtön azt mondja: á, hát ha ez a holnap színháza - én nem kérek belőle! Szó sincs ilyesmiről; senki sem tudja, milyen lesz a szín-ház például 1985-ben vagy 1990-ben; egyelőre csak vázlatok készülnek hozzá, vázlatok, amelyek néha borzalmasak, de a legborzalmasabbakból is származhat haszon.

—Az információ periódusát tehát, véleményünk szerint, a tisztázás, a magyarázat periódusának kell követnie, még-pedig nyilvános, nemzetközi szinten. Hadd tudja meg mindenki, hol tartanak pillanatnyilag a kísérletek, és értse is meg, mi váltotta ki, mi indokolja őket. Tudja meg azt is minden érdeklődő, hogy a fiatal színház nem akar mindent felforgatni és az eredmények a harmadik stádiumban még korántsem véglegesek; de talán majd a nyolcadikban vagy a tizenötödikben már kirajzolódik, milyen is lesz körülbelül a 2000. év színháza.

—Az ITI milyen mértékben összpontosítja erőfeszítéseit az ifjúságra? Milyen más problémákkal foglalkozik az ITI, és mondható-e, hogy most figyelme elsősorban az ifjúság felé fordul?

- - Nem, szó sincs róla. Számunkra nem okoz nehézséget, hogy egyszerre több témával foglalkozzunk. Vannak

persze súlyos problémák, pénzügyi téren: a szükséges találkozók, értekezletek megszervezése, az utazások stb. komoly költséget jelentenek. Ennek ellenére: két év óta van egy bizottságunk, amely a zenés színházzal foglalkozik, és különösen az opera területén szükségszerű nagy változásokat tanulmányozza; e bizottság elnöke Walter Felsenstein és helyettese Paolo Grassi, aki jelenleg a milánói Scalát igazgatja. Ez a bizottság évente két-három jelentős nemzetközi kollokviumot rendez, és munkájának tempója igen gyors, igen eredményes. Van aztán egy egészen új, most szerveződő harmadik bizottságunk: a harmadik világ bizottsága. Azt akarjuk, hogy senki ne vádol-hasson valamiféle neokolonializmussal, tehát valóban a harmadik világ szakembereit, afrikai, ázsiai, latin-amerikai szín-házi szakembereket gyűjtünk egybe. Nem egyszerű kérdés ez, mert igen különböző jellegű területekről van szó. Egy közös jellemzőjük azonban van: korántsem állnak kívül a színházi fejlődés áramlatán, sőt, színházi életük gazdag és izgalmas. Ázsia színháza jelenleg szerintem világviszonylatban a legcsodálatosabb, az afrikai színház, noha struktúrájában erősen különbözik a nálunk megszokottól, bámulatos vizuális és vokális kincseket rejteget - Latin-Amerika ezzel szemben ismét más terület, amely sokkal közelebb áll Európához, hiszen színháza a francia, az olasz, az angol színházból származik. Nehéz hát a munkát egybehangolni. Annnyit azonban összegezésül elmondhatok: tevékenységünk három fő iránya pillanatnyilag e három bizottság - az ifjúsági, a zenei és a harmadik világ-beli - munkájával esik egybe. Ugyanakkor persze, szerényebb szinten, foglalkozunk egyéb témákkal is.

- A „harmadik világ” kapcsán lenne egy külön kérdésem. Úgy érzem, Önnek teljesen igaza van Latin-Amerika vonatkozásában, de Afrikát illetően úgy vélem: az ITI szerepe itt az lenne, hogy a színházat egyáltalán létrehozza, hisz sok afrikai országban egyáltalán nincs színház, legföljebb nagyon primitív, törzsi színvonalon. Ázsia természetesen más; Indiában, Kínában és másutt igen gazdag a színházi örökség, és itta kapcsolat Európával kétszatomás lehet, ahogyan az már most is megfigyelhető. Afrikát illetően azonban az ITI részéről egyirányú, egyszatomás tevékenységre lenne szükség. Tehát: mi a tervük az afrikai országokkal?

—Ön súlyos tévedésben van; örülök egyébként, hogy az ellentmondásra alkalmat adott, hisz ebben a tévedésben nincs

egyedül; az informátság ez esetben sajnos úgyszólván véletlen jelenség. Nos, igenis: Afrikában csodálatos színház van, ha nincs is semmi köze a mi struktúráinkhoz, a mi szokásainkhoz. Néhányunknak alkalma volt megismerni a helyszínen, az afrikai országokban; de annak idején a Nemzetek Színháza is meghívott egy-más után öt-hat afrikai társulatot - szerencsére olyan előadásokat, melyek sem-milyen módon nem európaizálódtak; a Nemzetek Színházának igazgatója a hely-színen válogatta ki őket, és könyörgött, nehogy valamit változtassanak rajtuk. Csodálatos énekes-táncos színjátékok voltak ezek, az esténkénti kétezer néző néma döbbenetben nézte őket, hogy a végén kirobbanjon az elemi tapsvihár, és ebben a sikerben semmi sznobizmus nem volt; vad, szilaj, de gyönyörű produkciók voltak. Igaz, ennek az afrikai színháznak semmi kapcsolata a miénkkel; nincs szó színdarabokról, ahol elmondanak egy történetet, inkább költői legendákat láthatunk. De drámai cselekményük igenis van. Mostanában sok európai színházi ember zárandokol el úgy Afrikába, mint elődeik Japánba vagy Kínába, és gazdagon, új gondolatokkal térnek haza. Kár, hogy utána csak szűk körben mutogatják a diapozitíveket vagy amatőr-filmjeiket; bizony sokkal szélesebben kellene népszerűsíteniök élményeiket.

- Persze azért: az ITI-nek így is van funkciója Afrikában (amit most mondom, az egyébként Ázsiára is vonatkozik). Segíthetnek abban, hogy ezt a gazdag, izgalmas színjátszást az ott élők, ott alkotók jobban tudják transzponálni, a mai hétköznapi valóság szintjére. Mert ez a színház ez idő szerint nem szociális jellegű és tartamú; nem segíti az ottani népeket a felemelkedésben, abban, hogy leküzdjék például az írástudatlanságot, az elmaradottságot stb. Nem arról van szó, hogy mi idézzünk elő változásokat, hogy modernizáljunk; csak jónak tartanók, hogy a hagyományos színház mellett létezzék egy olyan színház is, amely segítheti az ott élő fiatalokat a világ megváltoztatásában.

—Köszönöm Önnek a tájékoztatást. A mi hamis elképzelésünk az afrikai színházról csak egy a bennünk élő színházi téveszmék közül. Az egymásról alkotott téves elképzelések eloszlátásában kiemelkedő szerep vár az ITI-re. A fiatalok színházáról folytatott budapesti eszmecsere a szervezet egy új irányba tett első lépése volt.

Köröspataki Kiss Sándor